

Mikael Hidén

PERUSTUSLAKIVALIOKUNTA 14.11.2023 KELLO 9.30
HE 74/23 vp laiksi yleisestä asumistuesta annetun lain
muuttamisesta

Kun nykyinen laki yleisestä asumistuesta vuonna 2014 säädettiin, antoi myös perustuslakivaliokunta asiassa lausunnon (HE 52/14 vp; pevl 17/14 vp). Lausuntonsa alussa valiokunta esitti asumistukijärjestelyjen suhteesta perusoikeussäännöksiin ja noiden järjestelyjen muuttamismahdollisuuksista joitakin luonnehdintoja, joita voidaan lyhyesti lainata tähän. Valiokunta lausui mm.(s.2):

”Asumisen tukea koskevalla sosiaaliturvalla on perusoikeuksien kannalta merkitystä erityisesti perustuslain 19 §:n 4 momentin kannalta (PeVL 10/2011 vp). Säännöksen mukaan julkisen vallan tehtävänä on edistää jokaisen oikeutta asuntoon ja tukea asumisen omatoimista järjestämistä. Asumiseen liittyvän sosiaalituen muodot (yleinen asumistuki, eläkkeensaajan asumistuki, opintotuen asumislisä ja osin sotilasavustus) ovat tapoja, joilla julkinen valta toimeenpanee tätä perustuslain mukaista toimintavelvoitetta.....

Asumistuki on merkityksellinen myös perustuslain 19 §:n 2 momentin tarkoittaman perustoimeentulon turvan ja 1 momentin mukaisen välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon kannalta (PeVL 10/2011 v).

Asumistuki on olennainen osa perustoimeentulon turvaa, jolla asumismenoja pyritään alentamaan tuensaajien maksukykyä vastaavalle tasolle. Myös julkiselle vallalle asetetusta velvoitteesta edistää jokaisen asumista voidaan katsoa johtuvan joitakin rajoitteita asumisen omatoimiseen järjestämiseen tarkoitettun tuen heikentämiselle.

..... Perusoikeusuudistuksen esitöissä on perustuslain 19 §:n 2 momentissa tarkoitettuun perustoimeentulon turvan käsitteeseen liittyen katsottu, että se on voimassa olevasta sosiaalilainsäädännöstä sinänsä riippumaton eikä siten kiinnity suoraan tiettyihin olemassa oleviin etuusjärjestelyihin (HE 309/1993 vp, s. 70/II, PeVM 25/1994 vp, s. 10/II).”

Nyt tarkasteltavana olevan ehdotuksen yleistavoitteeksi todetaan (s.9) valtion talouden

tasapainottaminen ja asumistukimenojen voimakkaan kasvun hillitseminen. Konkreettisista ehdotuksista merkittävimpiä ovat omistusasuntojen asumistuen lakkauttaminen, jonka tarkoituksena on kohdentaa tukea kaikkein pienituloisemmille ja vähävaraisemmille tuensaajille, sekä luopuminen ruokakunnan jäsenen tukeen vaikuttavasta kuukausituloista vähennettävästä, palkka- ja yrittäjätuloja koskevasta 300 euron ansiotulovähennyksestä. Vähennyksen poiston tavoitteeksi todetaan kokoaikatyön vastaanottamisen kannusteiden parantaminen.

Asumistuen määrään vaikuttava perusomavastuu riippuu lasten ja aikuisten määrästä ja sekä lapsille että aikuisille määritellään oma kerroin. Eesityksen mukaan (s.9) esitettyjen muutosten vaikutuksia lapsiperheisiin lievennetään pienentämällä aikuisen kerrointa ja kasvattamalla lapsen kerrointa Tällöin lapsiperheiden perusomavastuu muodostuu hieman pienemmäksi ja perhe saa hieman suurempaa tukea. Korvausprosentti laskee 80 prosentista 70 prosenttiin hyväksyttävien asumismenojen ja perusomavastuun erotuksesta, mikä pienentää tuen tasoa kaikilla yleisen asumistuen saajilla.

- - - - -

Miten ehdotettuihin muutoksiin on syytä suhtautua perusoikeussäännösten kannalta? Vaikka ehdotetut muutokset voivat merkitä eri lailla tuntuja vaikutuksia eri tilanteissa olevien kohdalla, ei lakiehdotukseen nähdäkseni sisälly perustuslain yhdenvertaisuusnormin (PL 6 §) kannalta todellisia ongelmia. Nähdäkseni kysymys on tässä lähinnä vain ehdotusten suhteesta PL 19 §:n säännöksessä turvattuihin oikeuksiin ja säännöksessä julkiselle vallalle asetettuihin velvoitteisiin. Tässä suhteessa kysymys voi olla huomiota vaativista heikennyksistä tai rajoituksista, mitä osoittaa jo vaikka se, mitä esityksen perusteluissa todetaan korvausprosentin laskemisen (80 %:sta 70 %:iin) vaikutuksista (s. 10). Tuen todetaan pienenevän ”muutoksen myötä useimmissa tapauksissa 12,5 prosenttia. Euromääräisesti vaikutus on sitä suurempi, mitä enemmän ruokakunta saa yleistä asumistukea.” Rajoittaville toimenpiteille voidaan katsoa olevan painavia hyväksyttäviä valtion- talouteen (ja työllistämistavoitteisiin) liittyviä oikeutusperusteita (,joita on tarkasteltu esim. esityksen säätämisyjärjestysperusteluissa s.29). Pidetäänkö ehdotuksista aiheutuvia etujen heikkenemisiä tilanteessa hyväksyttävän vähäisinä ja erityisen heikossa asemassa olevien henkilöiden edut riittävästi huomioon ottavina, on arviointikysymys. Omasta puolestani pitäisin mahdollisena, että ehdotetut rajoitukset voidaan kokonaisuutena tarkasteltuna

toteuttaa tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä.

- - - - -

Edellä viimeksi todettuun sisältyy varaus. Kuten on useinkin todettu, perusoikeudet ovat korostuneesti yksilön oikeuksia eivätkä kysymyksiä ihmisillä yleensä tai enemmistössä tapauksista olevista oikeuksista taikka jonkin ryhmän tai prosenteilla kuvattavan joukon oikeuksista. Kärjistäen voidaan sanoa, että yhdenkin ihmisen perusoikeuden loukkkaus on perusoikeuden loukkaus. Tämä merkitsee sitä, että vaikka käsiteltävän lakiehdotuksen katsottaisiinkin yleisesti ottaen tai kokonaisuutena tarkastellen vastaavan perusoikeussäännösten vaatimuksia, lakia ei voida hyväksyä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä, jos jokin yksityiskohta lakiehdotuksessa väistämättä johtaa yhden tai useamman yksilön perusoikeusturvan kaventumiseen perustuslain vastaiseksi katsottavalla tavalla. Tällaisessa tilanteessa ratkaisuksi ei tietysti muodostu toinen säätämisyjärjestys laille, vaan perustuslainvastaiseksi katsottavaan tilanteeseen johtaneen yksityiskohdan ”korjaaminen” (esim. soveltamisalan rajausta tai kompensoivat järjestelyt), joka ei ehkä edes juuri haittaa lakihankkeen päätavoitteiden toteutumista. - En ole havainnut lakiehdotuksessa tällaista perusoikeusongelman esiinpakottavaa yksityiskohtaa.

Samantapainen varaus on periaatteessa syytä tehdä myös eduskuntaan tänä syksynä annettujen tai vielä annettavien, valtiontalouden säästöihin tähtäävien lakien yhteisvaikutuksen tai ehkä vielä laajempien lakikokonaisuuksien mahdollisen yhteisvaikutuksen suhteen. Kuten erilaisia indeksien jäädytyksiä koskevan esityksen HE 75/2023 vp käsittelyssä valiokunnassa viime viikolla oli esillä, tällaisen yhteisvaikutuksen konkreettiseen huomioon ottamiseen ei ole mitään helppoa ja nopeasti käytettävää ja samalla kuitenkin merkitykseltään reaalista toimintamallia. Jos halutaan, että tämän syksyn säästölakien muodostaman kokonaisuuden yhteisvaikutuksen tai ehkä vielä laajemmankin lakikokonaisuuden yhteisvaikutuksen pysymistä perustuslain puitteissa valvoo juuri perustuslakivaliokunta, se tuskin on mahdollista nopeasti ja ilman lisäkuulemisia valiokunnassa.